

Василь Орлик
ORCID: 0000-0002-7947-9557

ДЮБОЛ САТИРА І (430–390 РР. ДО Н.Е.) З ПІВДНЯ КІРОВОГРАДСЬКОЇ

DIOBOL OF SATIRE I (430-390 BC) FROM THE SOUTH OF KIROVOGRAD REGION

Проблеми історії господарства населення Дніпровського Правобережного Лісостепу в античну добу є досить популярними в науковій літературі. Проте нумізматичні аспекти господарського життя даного регіону є майже не дослідженими, а історіографія даної проблеми є досить обмеженою, містяться лише окремі згадки про знахідки в даному регіоні давньогрецьких монет [7–8]. Окрім цього, в працях, особливо радянської доби, побутує думка, про те, що мешканці Середнього Подніпров'я мали виключно товарообмінні операції з грецькими колоніями в Північному Причорномор'ї. Окремі монети, монетні знахідки, матеріали та інструменти для монетного карбування а також вагові гирьки, як відомо, належать до основних нумізматичних джерел. Саме завдяки знахідкам з'являються нові, невідомі раніше типи монет, окрім цього, – монетні знахідки «дозволяють не лише поглибити існуючі на сьогодні уявлення про грошовий обіг і торговельні взаємовідносини, але й часом змінити усталені стереотипи» [11]. На початку XXI ст. внаслідок розвитку приладового металопошуку значно зросла кількість монетних знахідок, у тому числі й античних монет [3]. Становлення так званої «ери металодетектора» має неоднозначні наслідки. З одного боку, значно збільшилася кількість знахідок під час археологічних розкопок, з іншого боку, з'явилося таке явище, як несанкціоновані розкопки археологічних пам'яток. Відповідно, як наслідок, повторилася столітня ситуація, коли «места находок кладов и отдельных монет почти не фиксировались, более того, найденные клады не регистрировались, расходились по рукам и бесследно утрачивались для науки» [1].

Відомий дослідник римської нумізматики Кирило Мизгін в одній із своїх праць цілком слушно зазначає про те, що «ми не будемо торкатися проблем охорони культурної спадщини в нашій країні, проте зауважимо – не брати до уваги факт існування таких знахідок, принаймні у випадку античних монет – для нас є так само недопустимий, як і їх незаконний пошук. Хочемо ми того, чи ні – але це, хоч і сумні, але реалії, і не тільки українські, але й загальносвітового масштабу» [6]. Тому наукова фіксація всього доступного матеріалу – професійний обов'язок представників нумізматичної науки. З урахуванням сучасних реалій важливим джерелом нумізматичних досліджень стають матеріали форумів скарбощукачів та приватне спілкування з любителями

приладового металопошуку.

Територія сучасної Кіровоградщини має безліч пам'яток скіфської доби. На північній частині області містяться скіфські кургани, поселення землеробів, південна частина області це кургани та шляхи, які використовувалися скіфами кочівниками. Контакти населення скіфської доби як осілого, так і кочівників із греками Північного Причорномор'я залишили корпус різноманітних знахідок, у тому числі й античних монет.

Серед корпусу знахідок давньогрецьких монет на території Півдня Кіровоградщини особливе місце належить монетам Боспорського царства – однієї з античних держав Північного Причорномор'я з центром на берегах Керченської протоки.

Однією з таких монет є срібний діобол часів Сатира I (Σάτυρος; 433/432-389/388 до н. е.) – царя Боспорської держави з династії Спартокідів, карбований у Пантикапеї (Рис.1).

Рис.1. Без масштабу

На аверсі міститься Голова бородатого Сатира у вінку вліво, а на реверсі Голова барана вліво, внизу ΠΑΝΤΙ, діаметр 14 мм., вага 1,79 г.

Дана монета була знайдена в липні 2020 року в північно-східній частині Кіровоградської області (Рис. 2), тоді ще Онúфріївському районі (басейн р. Дніпро).

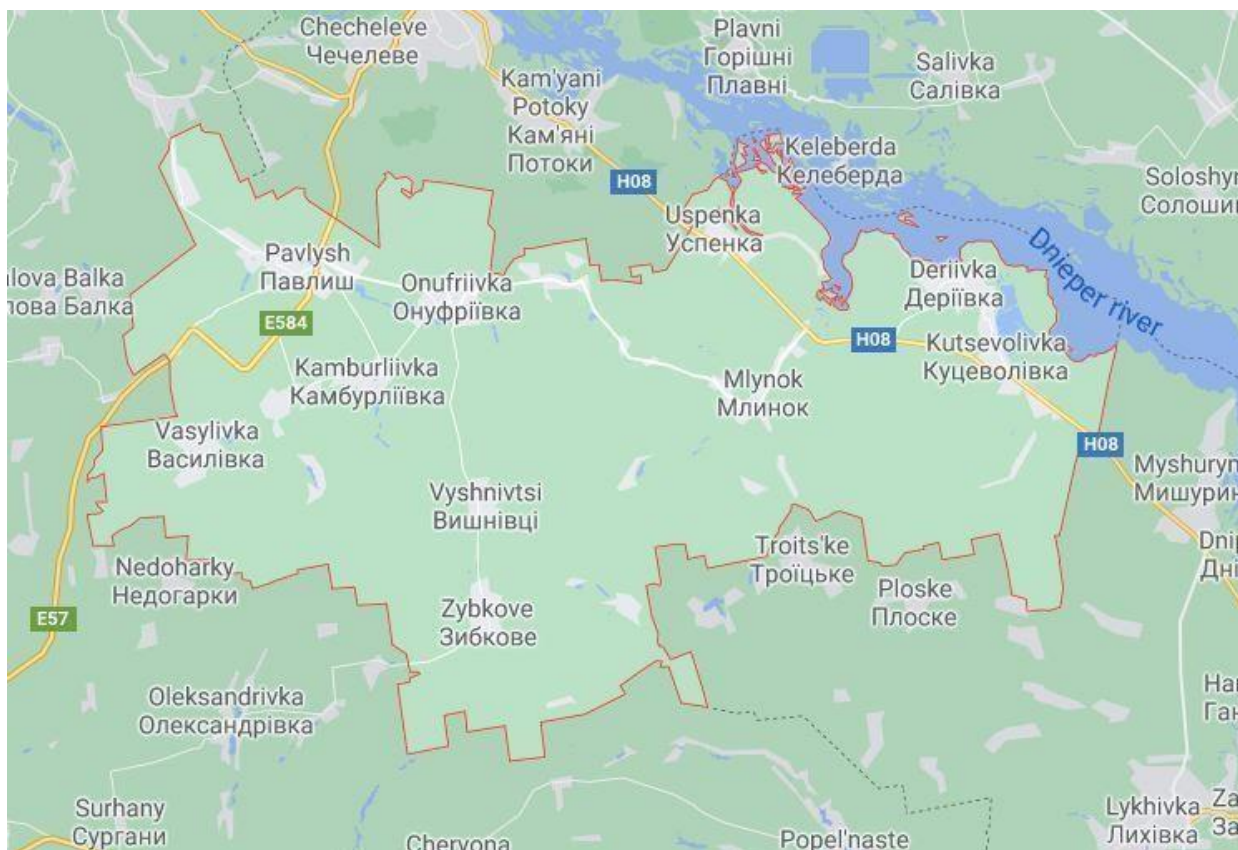

Рис.2

Дана монетна знахідка, як і цілий корпус інших знахідок давньогрецьких монет [4–5; 9–10; 12–13], свідчать про економічні, зокрема торгові зв'язки населення скіфської доби з античним світом. Адже, як влучно сказав класик української нумізматики Микола Котляр, монетні знахідки є «реліктами внутрішньої і зовнішньої торгівлі тих часів» [2].

Джерела та література

1. Казаманова Л.Н. *Введение в античную нумизматику*. М., 1969, 302 с.
2. Котляр М. Ф. *Грошовий обіг на території України доби феодалізму*. К.: Наук. думка, 1971. 174 с.
3. Коцур В. Історіографія українського скарбознавства. *Український нумізматычний щорічник*, 1, 2017, 15–32.
4. Mielczarek, M. *Ancient Greek Coins Found in Central, Eastern and Northern Europe*. Wrocław, 1989. 206 p.
5. Mielczarek, M & Orlyk, V. New find of Olbian coins. Tarashcha district, Kyiv region, Ukraine. *Skhidnoievropeiskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*, 2019. № 13, 33–39.
6. Мизгін К.В. До питання критики нумізматычних джерел (на прикладі вивчення знахідок античних монет на території Східноєвропейського Барбарікуму). *Вісник Харківського національного університету імені*

В. Н. Каразіна. Серія : Історія. 2015. № 1145, Вип. 50. С. 179–188.

7. Орлик В. До питання існування грошового обігу в населення лісостепової зони Правобережної Наддніпрянщини в V-I ст. до н.е. *Проблеми і перспективи нумізматики Античної та Римської доби на теренах Південно-Східної Європи: тези доповідей I Міжнародного фахового семінару, присвяченого пам'яті В. О. Анохіна, 26 вересня 2019 року*. Меджибіж-Житомир, 2021. С. 9–11.

8. Орлик В. До питання існування грошового обігу на території Дніпровського Правобережного Лісостепу (V – I ст. до н.е.). *Історія, археологія, інформаційна, бібліотечна та архівна справа: актуальні проблеми науки та освіти: тези доповідей I Міжнародної наукової конференції, 13 травня 2020 р*. Кропивницький: ЦНТУ, 2020. С. 9–13.

9. Орлик В. Знахідки в басейні р. Тясмину мідних монет Ольвії з Деметрою та «істрійським» варіантом міської емблеми. *Український нумізматичний щорічник*. Вип.4. 2020. С. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.31470/2616-6275-2020-4-5-13>.

10. Орлик В., Коцур В., Цыганенко Л. Клад ольвийских монет «борисфенов», найденный в Городищенском районе Черкасской области весной 2018 года. *Acta Archaeologica Lodziensia*. 2019. 65. 39–50. DOI: <https://doi.org/10.26485/AAL/2019/65/4>.

11. Орлик В. Нумізматичні свідчення торговельних та військових зв'язків руських земель Великого князівства Литовського з державою Тевтонського ордену в Пруссії. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Історія. 1 (136). 2018. С. 54–59.

12. Orlyk, V., & Orlyk, S. The New Find of a Bronze Coin of Kerkinitis in the Middle Dnieper Ukraine (Horodysche District, Cherkasy Region, Ukraine). *Danubius*. 2020. XXXVIII. 9–23.

13. Скорый С., Зимовец Р. К проблеме товарно-денежных отношений у населения Восточноевропейской Лесостепи в скифскую эпоху. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія: Історичні науки. Вип. 21. Кіровоград, 2014. С. 141–156.